

En polis har förmedlat en felaktig uppfattning om att det inte var tillåtet att fotografera en polis i tjänst i en viss situation och förmått en person att radera de fotografier som tagits på polisen

Beslutet i korthet: Efter att en polispatrull hade pratat med några ungdomar och skulle lämna platsen fotograferade en av ungdomarna, som var 17 år, poliserna med sin mobiltelefon. I anslutning till det uppgav den ena polisen att det kunde vara ett brott att fotografera en tjänstgörande polis och bad 17-åringen att radera fotografierna, vilket han gjorde.

Det finns inget generellt förbud mot att fotografera någon utan samtycke. JO uttalar att en enskild som utgångspunkt därför inte får hindras att fotografera en polis i tjänst. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv och för allmänhetens insyn i polisens arbete är det också viktigt att enskilda har möjlighet att fotografera en polis, under förutsättning att det inte hindrar polisens arbete eller t.ex. innebär en säkerhetsrisk. JO konstaterar att 17-åringen inte hindrade poliserna i deras tjänsteutövning eller utgjorde en säkerhetsrisk.

Den som ett polisingripande riktar sig mot uppfattar ofta förhållandena som att han eller hon är tvungen att följa en uppmaning från polisen. Det är därför viktigt att en polis inte uttrycker sig eller agerar på ett sådant sätt att en enskild uppfattar det som ett tvång att agera på ett visst sätt eller att avstå från att göra något. JO framhåller att detta gör sig gällande med än större styrka om den som ett ingripande riktar sig mot är en ung person.

Enligt JO kunde polisen inte uppfattas på något annat sätt än att han menade att 17-åringens fotograferande kunde vara brottsligt. JO konstaterar dock att det var uppenbart att 17-åringen inte begick något brott genom att fotografera polisen i detta fall och att polisens uttalande, sett i sitt sammanhang, var felaktigt. JO konstaterar också att det inte fanns någon skyldighet att radera fotografierna, men att polisen rimligen inte kunde uppfattas på något annat sätt av 17-åringen än att han var tvungen att göra det. Det var därför fel av polisen att uttala sig på det sätt som han gjorde.

Polisens uttalande och agerande stämmer inte överens med kraven på att en polis ska agera sakligt och korrekt och på ett sådant sätt som inger förtroende. Polismyndigheten kritiserar för detta.

Anmälan

En polispatrull blev beordrad till en plats efter att ett gäng ungdomar hade setts klättra på en ställning för vägmärken. När de två poliserna hade pratat med ungdomarna – däribland AA – om deras agerande och skulle lämna platsen fotograferade AA poliserna med sin mobiltelefon.

I en anmälan till JO förde AA fram klagomål mot poliserna och anförde bl.a. följande. En av poliserna – BB – skrek åt honom att han inte skulle fotografera honom men ville inte svara på AA:s fråga om han gjorde sig skyldig till ett brott. BB sa åt AA att visa bilderna för honom och tvingade sedan AA att radera fotografierna, vilket han gjorde.

Utredning

JO begärde att Polismyndigheten skulle yttra sig över AA:s klagomål att polisen hade tvingat honom att radera fotografierna och redogöra för den rättsliga grunden för att ingripa när AA fotograferade och för att be honom radera fotografierna.

Polismyndigheten (CC) yttrade sig efter att ha gett berörda befattningshavare tillfälle att lämna upplysningar.

Polismyndigheten redovisade följande synpunkter från polisassistenten DD.

När han satte sig i bilen efter samtalet upptäckte han att AA satt och fotograferade kollegan BB, vilket han uppmärksammade honom på. BB vände sig då mot AA och bad honom att inte fotografera dem samt att han även gärna såg att AA tog bort bilderna från sin telefon. BB förklarade för AA att han kände obehag inför att AA efter sitt agerande vid det föregående samtalet skulle ha bilder på honom i sin telefon. Efter en stund höll AA upp sin mobiltelefon mot BB och visade att han raderade de fotografier som han hade tagit på honom.

Till sitt yttrande bifogade Polismyndigheten en tjänsterapport från polisassistenten BB av vilken det framgår följande.

När polisassistenten BB skulle sätta sig i polisbilen såg polisassistenten DD att [AA] tog ett kort med sin mobil på BB. BB förklarade då för [AA] att det kan vara ett brott att ta kort på en polisman som utför sin tjänsteutövning. [AA:s] dåliga attityd fortsatte och han ifrågasatte att det kan vara ett brott. BB bad då [AA] att radera kortet vilket AA gjorde.

BB ringde då [AA:s] mamma ... och förklarade vad som hänt. [...] BB berättade att [AA] hade mycket dålig attityd mot polisen ... BB berättade även att [AA] hade tagit ett kort på polisen och att det kan vara ett brott då det kan läggas upp på sociala medier då polisen utövar sin tjänsteutövning. [...]

Polismyndigheten redovisade följande bedömning.

Utgångspunkter

En polisman har i sin tjänsteutövning självfallet samma rätt som alla andra att uttrycka sin inställning till att bli fotograferad och även uttrycka eventuella önskemål om att bilder ska raderas. Samtidigt är det viktigt att en polisman inte uppträder på ett sådant sätt att den enskilde får uppfattningen att han eller hon är rättsligt skyldig att medverka till en åtgärd när så inte är fallet.

Polismyndigheten kan således inte se att det finns något hinder för att en polis ber eller frågar en enskild om han eller hon kan acceptera att upphöra med sin

fotografering av en polis eller att radera en bild av en polis i sin telefon. Det måste dock stå klart för den som fotograferar att det är upp till denne själv att på frivillig väg besluta huruvida han eller hon vill tillmötesgå polismannens begäran eller inte. Det är därför viktigt att förhållandena inte är sådana att den enskilde befinner sig i ett sådant underläge att det inte rör sig om någon egentlig frivillighet. Till saken hör också att det i efterhand kan vara svårt att kontrollera om ett samtycke till åtgärden verkligen har lämnats frivilligt ...

Bedömningen i detta fall

Av utredningen framgår att BB har ingripit mot AA när denne fotograferade poliserna. Även om utredningen inte ger stöd för att det förekommit något tvång i samband med ingripandet, står det klart att AA upphörde med att fotografera poliserna och att ingripandet också ledde till att AA raderade bilder i sin telefon.

Polismännen var vid tillfället på väg att sätta sig i sitt tjänstefordon för att lämna platsen, vilket talar för att AA:s fotografering inte störde poliserna under någon pågående tjänsteåtgärd. I övrigt har inget framkommit som ger anledning att tro att AA på något konkret sätt skulle ha hindrat polisernas arbete genom att fotografera dem. Enbart den omständigheten att AA uppträdde provokativt eller att han hade en negativ attityd har inte utgjort skäl för att ingripa mot honom för att han fotograferade poliserna. Att BB upplevde obehag inför att fotograferas i sin tjänsteutövning är inte heller ett sådant skäl ...

Ord står mot ord när det gäller vad som förevarit i samband med BBs ingripande mot AA. Polismyndigheten anser dock att utredningen inte ger stöd för att BB vid ingripandet tvingade eller uppmanade AA att radera fotografier från sin telefon. Myndigheten utgår därför i den fortsatta bedömningen från att det snarare rörde sig om en begäran från BB:s sida.

Fråga uppkommer om AA, som var 17 år vid ingripandet, frivilligt kan anses ha samtyckt till att tillmötesgå BB:s begäran i den meningen att man kan tala om en reell frivillighet. Som anförts ovan är det svårt att göra en sådan bedömning i efterhand, varför viss försiktighet är påkallad. I detta fall finns det emellertid omständigheter som med viss styrka talar för att det kan ifrågasättas om AA uttryckligen och frivilligt har samtyckt till att upphöra med sin fotografering eller att radera bilderna i sin telefon.

BB har fört fram att han, innan han bad AA att radera kortet på honom, upplyste AA om att det kunde vara ett brott att ta kort på en polisman som utför sin tjänsteutövning. Med hänvisning till de uppgifter som BB lämnat om vad som sades i telefonsamtalet med AA:s mamma, synes BB i den delen ha åsyftat brottet förtal, som kan aktualiseras när uppgifter som är ägnade att utsätta någon för andras missaktning publiceras på sociala medier. Att publicera bilder på poliser i sociala medier är dock inte en gärning som är straffbar i sig. Inget som kommit fram i utredningen tyder på att AA:s fotografering av poliserna var brottslig eller att den skulle ha hindrat polisernas arbete.

BB:s uttalanden i denna del har således gett en felaktig bild av förutsättningarna att fotografera polispersonal i tjänst och att publicera bilder av poliser på sociala medier. Den bild som framträder i utredningen är att AA genom BB:s uttalanden rimligen inte kan ha fått en annan uppfattning än att han hade en skyldighet att radera aktuella bilder i sin telefon, trots att så inte var fallet. Även om BB:s avsikt inte var att genom tvång förmå AA att radera fotografier i sin telefon borde han ha insett risken för att AA skulle komma att uppfatta uttalandena som att han inte hade något annat val än att tillmötesgå önskemålet.

En polisman ska lämna sakligt korrekta uppgifter samt med beaktande av omständigheterna och situationen agera så hänsynsfullt som möjligt, visa behärskning och uppträda på ett sätt som inger förtroende (1 kap. 9 § regeringsformen och 10 § polisförordningen). Det är av naturliga skäl särskilt viktigt i samband med att en polisman ingriper mot en person som fotograferar polispersonal i tjänst. Enligt Polismyndigheten kan BB:s tillvägagångssätt och

uttalanden enligt ovan inte anses förenliga med nyss nämnda allmänna krav på polisanställda.

Även vid en försiktig bedömning i efterhand anser Polismyndigheten sammanfattningsvis att det som kommit fram i utredningen, särskilt BB:s felaktiga beskrivningar om förutsättningarna att fotografera polispersonal i tjänst, ger anledning att ifrågasätta huruvida AA har tillmötesgått BB:s begäran frivilligt. Vid den bedömningen har även beaktats att AA var 17 år vid ingripandet och att han med hänsyn till omständigheterna i ärendet kan anses ha befunnit sig i ett sådant underläge i den aktuella situationen att det är svårt att tala om någon egentlig frivillighet. Att det inte är visat genom utredningen att BB:s ingripande skett med tvång utan snarare genom en begäran till AA ändrar inte den bedömningen.

Vid ovan angivna förhållanden saknades rättsligt stöd för att ingripa mot AA:s fotografering på det sätt som skett. Polismyndigheten beklagar det inträffade och konstaterar att det finns anledning att fortsätta informera och utbilda polispersonal i den ingripande verksamheten för att förbättra kunskapen om när fotografering av polispersonal i tjänst kan äga rum.

Rättsliga utgångspunkter

En enskild får som utgångspunkt inte hindras att fotografera en polis i tjänst

Det finns inget generellt förbud mot att fotografera någon utan samtycke (se NJA 2017 s. 393). JO har i tidigare beslut framhållit att det ur ett rättssäkerhetsperspektiv är viktigt att den som upplever att polisen t.ex. använder våld på ett felaktigt sätt har möjlighet att dokumentera det. Att enskilda kan filma polisens ingripanden innebär också att allmänheten får möjlighet till insyn i polisens arbete. Samtidigt måste en polis självklart få vidta åtgärder om någon som filmar agerar på ett sätt som hindrar polisens arbete eller t.ex. innebär en säkerhetsrisk. Normalt finns det ett visst utrymme för olika bedömningar av om ett visst agerande hindrar polisens arbete. Endast den omständigheten att den som filmar beter sig provokativt eller har en negativ attityd är dock inte skäl för att hindra honom eller henne från att filma. Att en polis känner obehag inför att filmas i sin tjänsteutövning är inte heller ett sådant skäl. (Se JO 2016/17 s. 139 och JO 2019/20 s. 358).

Dessa uttalanden är givetvis även tillämpliga när det gäller fotografering. En enskild får alltså som utgångspunkt inte hindras att filma eller fotografera en polis i tjänst.

Anskaffarfrihet

Vid en bedömning av om enskilda har rätt att filma polisen bör också följande beaktas. I tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) finns särskilda bestämmelser om anskaffarfrihet. Anskaffarfriheten innebär att var och en har rätt att straffritt anskaffa uppgifter för publicering i ett massmedium som omfattas av TF eller YGL, om inte något annat anges i dessa grundlagar (se 1 kap. 7 § TF och 1 kap. 10 § YGL). Sådana uppgifter kan anskaffas genom t.ex. fotografering eller filmning av ett polisangripande. Anskaffarfriheten gäller dock inte om anskaffandet sker på ett sätt som i sig utgör ett brott (se 1 kap. 12 § TF och 1 kap. 18 § YGL).

Hur en polis ska uppträda

En polis ska vara saklig och opartisk när han eller hon utför sina arbetsuppgifter (se 1 kap. 9 § regeringsformen) och i sina kontakter med allmänheten agera så hänsynsfullt som möjligt, visa behärskning och uppträda på ett sätt som inger förtroende (se 10 § polisförordningen).

Bedömning

Det är klarlagt att AA fotograferade polisen BB i dennes tjänsteutövning. Det är inte ovanligt att poliser fotograferas när de är i tjänst. Som tidigare nämnts är det ur rättssäkerhetssynpunkt och för allmänhetens insyn i polisens arbete viktigt att enskilda har möjlighet att fotografera en tjänstgörande polis under förutsättning att det inte på något konkret sätt hindrar polisens arbete eller medför t.ex. en säkerhetsrisk. I detta fall var poliserna på väg att lämna platsen i sin tjänstebil när AA fotograferade BB. Att AA under dessa omständigheter inte hindrade polisen i deras tjänsteutövning eller utgjorde en säkerhetsrisk är uppenbart.

En polis som ingriper i myndighetsutövning ger rent faktiskt uttryck för samhällets maktbefogenheter, oavsett om han eller hon använder tvång eller inte. En polis har därför anledning att räkna med att den som ett ingripande riktar sig mot ofta uppfattar förhållandena som att han eller hon är tvungen att följa polisens uppmaning. Den enskilde befinner sig typiskt sett i ett sådant underläge att man inte kan tala om någon egentlig frivillighet i en sådan situation. Det är därför viktigt att en polis inte uttrycker sig eller agerar på ett sådant sätt att en enskild uppfattar det som ett tvång att agera på ett visst sätt eller att avstå från att göra något. (Se bl.a. SOU 1995:47 s. 145 och JO 2019/20 s. 306.) Det sagda gör sig gällande med än större styrka om den som ingripandet riktar sig mot är en ung person.

AA, som vid tillfället endast var 17 år, har gjort gällande att BB skrek att han inte skulle fotografera honom och att BB tvingade honom att radera fotografierna. Uppgifterna om hur BB har uttalat sig går dock isär och AA:s uppgifter får inte stöd av någon annan utredning. Jag lägger därför de uppgifter till grund för min bedömning som BB själv lämnat i tjänsterapporten. Där har han antecknat att han förklarade för AA att det kunde vara ett brott att fotografera en polis i tjänst och att han bad AA att radera fotografierna.

Givetvis måste en polis få informera om att det kan vara brottsligt att fotografera en polis om personen i samband med det faktiskt utsätter polisen för ett brott, t.ex. ett ofredande (se 4 kap. 7 § brottsbalken). I den här situationen kan uttalandet emellertid inte uppfattas på något annat sätt än att BB menade att AA:s fotograferande av polisen kunde vara brottsligt. Det är dock uppenbart att AA inte gjorde sig skyldig till något brott genom att fotografera polisen i detta fall. BB:s uttalande var således, sett i sitt sammanhang, felaktigt.

Jag delar Polismyndighetens bedömning att när BB bad AA att radera fotografierna, AA rimligen inte kunde uppfatta BB på något annat sätt än att han var tvungen att göra det. Någon skyldighet för AA att radera fotografierna fanns dock inte. Det var därför fel av BB att uttala sig på det sätt som han gjorde.

Sammanfattningsvis har BB:s uttalande och agerande varit felaktiga och stämmer inte överens med kraven på att en polis ska agera sakligt och korrekt och på ett sådant sätt som inger förtroende. Polismyndigheten ska kritiseras för detta.

Avslutningsvis vill jag säga att jag, till skillnad från Polismyndigheten, anser att utrymmet är mycket litet för en polis att i sin tjänsteutövning ge uttryck för rent personliga uppfattningar eller önskemål om att en person ska upphöra med ett visst beteende eller agera på ett visst sätt, t.ex. att sluta fotografera och att radera bilder. Omständigheterna i det här ärendet är en bra illustration på det. Försiktighet måste också iaktas så att polisens agerande inte kommer i strid med den grundlagsskyddade anskaffarfriheten.

Jag noterar att Polismyndigheten avser att fortsätta att utbilda och informera polispersonal i den ingripande verksamheten för att förbättra kunskapen om när poliser i tjänst får fotograferas. Jag är givetvis positiv till detta.

Ärendet avslutas.